

Scenariusz zajęć terenowych opracowany w ramach projektu
Edukacja społeczności zamieszkujących obszary chronione województwa kujawsko-pomorskiego.
Lubię tu być ... na zielonym!

- I. Temat: „Tajemnice lasów Gostynińsko-Włocławskiego Parku Krajobrazowego”**
- II. Opracowała: Patrycja Modrzejewska**
- III. Cele zajęć:**
Cele ogólne:
- rozwijanie zainteresowania pięknem przyrody
 - kształtowanie umiejętności dbania o środowisko
- Cele operacyjne – uczeń:**
- wie, czym jest park krajobrazowy i dlaczego jest ważny
 - potrafi rozpoznać gatunki wybranych drzew, krzewów i roślin zielnych występujących na terenie Gostynińsko-Włocławskiego Parku Krajobrazowego
 - potrafi rozróżnić wybrane zespoły leśne występujące w Gostynińsko-Włocławskim Parku Krajobrazowym
- IV. Grupa docelowa: dzieci w wieku wczesnoszkolnym (klasy I-III szkoły podstawowej)**
- V. Czas trwania zajęć: 45 minut (godzin lekcyjna)**
- VI. Miejsce zajęć: ścieżka przyrodniczo-edukacyjna Dzilno**

VII. Metody pracy:

pogadanka, rozmowa dydaktyczna, ćwiczenia praktyczne – praca z przewodnikami do oznaczania roślin, zabawa, ekspresja artystyczna – rysowanie, kolorowanie

VIII. Materiały i środki dydaktyczne:

- pogadanka, prelekcja
- pokaz/prezentacja gatunków w terenie
- karty „pamiątki z wycieczki”
- kartki czyste
- sztywne podkładowki
- ołówki oraz kredki (ołówkowe i świecowe)
- ususzone liście i owoce wybranych gatunków drzew
- przewodniki do oznaczania drzew, krzewów i roślin zielnych
- piktogramy lub inne formy graficzne pokazujące zachowania prawidłowe i nieprawidłowe w lasach

IX. Przebieg zajęć

Ramowy przebieg zajęć:

- przywitanie młodzieży
- zajęcia na ścieżce przyrodniczo-leśnej Dzilno
- wypełnienie „pamiątki z wycieczki”
- podsumowanie zajęć i pożegnanie grupy

Proponowany szczegółowy przebieg zajęć:

1. Przywitanie młodzieży

- spotkanie przy jeziorze Dzilno (parking)
- formy ochrony przyrody w Polsce, ze szczególnym miejscem parków krajobrazowych
- jaka jest specyfika Gostynińsko-Włocławskiego Parku Krajobrazowego (park typu leśnego)
- jak zachować się w lesie

Po spotkaniu w ustalonym miejscu (parking) i krótkim przywitaniu uczestników mówimy o tym, że w Polsce istnieją różne formy ochrony przyrody (takie tereny, gdzie człowiek nie może ingerować w przyrodę). Jedną z takich form ochrony są parki krajobrazowe. Ponieważ

mamy różne typy krajobrazów, naturalne oraz przekształcone przez człowieka, parki krajobrazowe chronią zarówno wartości przyrodnicze, jak i historyczne, i kulturowe.

W Gostynińsko-Włocławskim Parku Krajobrazowym jest bardzo dużo lasów (zajmują ponad połowę powierzchni Parku), dlatego mówimy, że jest to park typu leśnego.

Przed udaniem się w dalszą drogę prezentujemy dzieciom, jak należy, a jak nie powinno się zachowywać w lesie (np.: przy użyciu niewielkich piktogramów; tablicy, na której przy obrazkach muszą dopasować znak zakazu lub znak „ok”; losowania obrazków przedstawiających wynik pewnych zachowań, gdzie uczestnicy muszą odgadnąć, jakiego zachowania jest to konsekwencja i czy jest ono odpowiednie w lesie; innych kreatywnych form).

Dodatkowo: informacje na temat zachowania w lesie mogą być zaprezentowane na początku drogi lub na samym końcu, jako element podsumowania wycieczki – szczególnie te nastawione na zabawę.

2. Ambona obserwacyjna

- do czego używamy ambon
- obserwacja terenu z wysokości
- specyfika boru sosnowego – rozpoznanie gatunku sosna zwyczajna
- ślady po żywicowaniu – do czego używano żywicy sosnowej

Mówimy o tym, że w lasach ludzie budują specjalne ambony, służące do obserwacji świata z wysokości. Przydają się, kiedy np. chcemy podglądać jakieś zwierzę, a sami nie być przez nie zauważeni, albo do obserwacji świata z innej perspektywy. Po krótkim wstępie cała grupa udaje się na ambonę i porównuje świat widziany z ziemi do świata widzianego z wysokości. Po zejściu na dół podchodzimy z dziećmi do pobliskich sosen. Tłumaczymy, że są drzewa, które posiadają liście oraz takie, które mają igły. Las iglasty nazywamy borem. Pokazujemy grupie, jak wyglądają igły sosny rosnące na drzewie (np. przyginamy niżej rosnące gałązki do wysokości wzroku dzieci). Pokazujemy igliwie na ziemi, tłumaczymy, że drzewa iglaste też „gubią liście”. Pozwalamy dzieciom dotknąć kory sosny i odrysować ją ołówkiem lub kredkami świecowymi na czystych kartkach (dzieci przykładają kartkę do drzewa i malują po niej – pojawia się „wzór” kory). Uprzedzamy, żeby nie zamalować całej kartki, a jedynie mały fragment, bo będziemy oglądać jeszcze trzy inne drzewa (możemy przed zajęciami podzielić kartki na cztery części za pomocą linii i zaproponować, żeby dzieci zamalowały każdą część

– różne drzewa – innym kolorem). Oglądamy sosnowe szyszki – mówimy, że to owoce drzewa. Porównujemy je z innymi owocami znanymi dzieciom, np. jabłkami.

Pokazujemy dziwne ślady w kształcie „jodełki” na pniach. Tłumaczymy, że to ślady po spałach sosnowych (żywicowaniu) i że w taki sposób pozyskiwano (zbierano) kiedyś żywicę, czyli soki drzewa. Tłumaczymy, że żywica to swego rodzaju „płynny plaster” zalepiający skaleczenia (porównujemy do wypływającej krwi przy skaleczeniu palca) oraz mówimy, jakie ma właściwości i do czego była kiedyś wykorzystywana. Oglądamy wspólnie pnie, sprawdzamy, czy nie ma na nich żywicy – jeśli znajdziemy, sprawdzamy jej zapach i konsystencję.

Dodatkowo: Jeśli mamy możliwość, możemy zaprezentować uczniom bursztyn i opowiedzieć, skąd się wziął.

3. Mrowisko

- czym jest mrowisko
- jak zachować się w okolicy mrowiska
- rozpoznanie gatunku dęb szypułkowy

Zatrzymujemy się przy mrowisku pod dębem. Tłumaczymy, że zwierzęta, tak jak ludzie, mieszkają w domach, a domem mrówek jest mrowisko. Przez chwilę obserwujemy kłębiące się owady, ale nie podchodzimy za blisko. Tłumaczymy, że mrówki będą bronić domu, jeśli poczują się zagrożone – będą wtedy gryźć i strzykać jadem. Mówimy, że najważniejszą mrówką w społeczności jest królowa, która składa jajeczka.

Możemy: porównać mrówki do starożytnych amazonek – u nich też były same dziewczyny, opowiedzieć, jak silne są mrówki (np. porównać je do człowieka, który potrafiłby unieść słońca), opowiedzieć o funkcji, jaką mrówki pełnią w środowisku (oczyszczanie lasu), wspomnieć, jak zbudowane jest mrowisko (labirynty podziemnych korytarzy, tylko niewielka część na powierzchni ziemi) – w zależności od zainteresowania słuchaczy.

Sprawdzamy, czy dzieci wiedzą, jak należy zachować się w okolicy mrowiska.

Podchodzimy od drugiej strony do dębu szypułkowego. Pokazujemy liście, zasuszone i świeże, oraz żołędzie. Mówimy, że z żołędzi można stworzyć ludziki. Tłumaczymy też, że żołędzie są przysmakiem sójek i dzików – możemy wspomnieć o roli, jaką sójki pełnią w rozsiewaniu dębów. Wspominamy, że ludzie także mogą jeść żołędzie. Tutaj także dotykamy drzewa, sprawdzamy fakturę, po czym odrysowujemy wzór kory – proponujemy, żeby dzieci

odrysowały go zaraz obok wzoru sosny, aby móc porównać oba drzewa, jeśli używają kredek, mogą wykorzystać różne kolory.

Dodatkowo: Jeśli dysponujemy pojemnikiem entomologicznym lub lupą, możemy złapać kilka mrówek i pokazać dzieciom, jak wyglądają mrówki w powiększeniu. Uważamy, żeby nie zrobić owadom krzywdy. Po obejrzeniu wypuszczamy je na wolność.

4. Kładka nad torfowiskiem

- specyfika łągu – rozpoznanie gatunku olsza czarna
- różnice między łągami a olszami

Podchodzimy do olszy czarnej. Pokazujemy świeże i zasuszone liście i owoce. Mówimy o związanych z nią ciekawostkach – olsza jest drzewem liściastym, które ma szyszki oraz bardzo lubi wodę (rośnie nad rzekami i jeziorami). Tutaj również dotykamy drzewa, sprawdzamy fakturę, po czym odrysowujemy wzór kory i porównujemy z poprzednimi drzewami.

Mówimy o charakterystycznych cechach olsu. Tłumaczymy, że jest to bardzo ciekawy las, w którym drzewa (olsze) rosną na kępkach, jak „na wyspach”. Podajemy informację, że jest również podobny rodzaj lasu, zwany łągiem, w którym nie ma tyle wody (brak jest „wysepek”) i oprócz olszy rosną dodatkowe drzewa (jesion). Zachęcamy dzieci, aby na podstawie uzyskanych informacji ustaliły, czy w tym miejscu mamy do czynienia z olsem, czy z łągiem. Aby ułatwić zadanie, wchodzimy na kładkę nad torfowiskiem i obserwujemy teren z góry (sprawdzamy, czy drzewa stoją w wodzie, czy oprócz olszy są tu jakieś inne drzewa).

Dodatkowo: podziwiamy kolorowe grzyby i porosty, jakie porastają kładkę. Może to być okazja do wspomnienia, że nie każdy grzyb posiada kapelusz i „nóżkę”, a nie każda roślina jest zielona, ma łodygę i listki.

5. Przystanek remiza leśna

- czym jest remiza i w jakim celu jest zakładana
- jakie gatunki zwierząt można spotkać w remizie
- bór suchy a świeży – różnice

Docieramy do tablicy informacyjnej na temat remizy i tłumaczymy, że jest to teren, pomagający małym zwierzątkom leśnym. Ponieważ remiza jest ogrodzona, duże zwierzęta (np. jelenie, dziki) nie mają tam dostępu, a małe stworzenia (np. ptaki śpiewające, jaszczurki, nietoperze) mają dzięki temu lepsze warunki i nie muszą się bać, że np. ktoś je zdepta

albo zje im dom. Mówimy, że w remizach ludzie często umieszczają specjalne konstrukcje, jak głazowiska dla jaszczurek oraz betonowe „misy” na wodę. Pytamy dzieci, co sądzą o remizach – czy ich zdaniem jest to pożyteczne rozwiązanie, czy raczej nie powinno się ich stawiać?

W tym samym miejscu opowiadamy, że nawet jeśli w dwóch lasach rosną te same rośliny, to lasy mogą się od siebie różnić. Np. bory sosnowe mogą mieć dużo mniejszych roślin rosnących pod drzewami (w podszycie; wtedy nazywamy je borami świeżymi) lub mogą być „gołe” na dole (wówczas mówimy o borach suchych). Dla potwierdzenia pokazujemy uczniom bór suchy oraz bór świeży, oddzielone od siebie drogą leśną.

6. Szkołka leśna

- po co zakłada się szkółki leśne

Pokazujemy uczniom ogrodzony teren należący do szkółki leśnej. Możemy zażartować, że drzewa, zanim urosną, też muszą chodzić do szkoły. Pokazujemy teren podzielony na poletka, które przyrównujemy do klas w szkołach. Wyjaśniamy, że zadaniem szkółek leśnych jest pomoc drzewom w dorastaniu i zwiększanie różnorodności lasów.

7. Brzozowy zagajnik

- ekosystem łąkowy
- rozpoznanie gatunku brzoza brodawkowata
- rozpoznawanie gatunków charakterystycznych roślin łąkowych

Pokazujemy, że lasy potrafią się „skończyć nagle” i przejść w łąkę. Mówimy, że łąka to teren porośnięty trawą i roślinami zielnymi, który po każdym koszeniu odrasta na nowo. Tłumaczymy, że łąki śródleśne nie muszą być koszone. Proponujemy, żeby dzieci spróbowały rozpoznać jedną z roślin łąkowych rosnących w pobliżu (niech same dokonają wyboru rośliny), z pomocą przewodników do oznaczania roślin zielnych.

Podchodzimy z dziećmi do skupiska młodych brzózek – podajemy nazwę „zagajnik”. Pytamy, czy dzieci wiedzą, skąd się wzięła. Następnie oglądamy świeże i zasuszone liście i nasiona brzozy. Dotykamy drzew i odrysowujemy wzór kory. Zachęcamy dzieci, żeby przytuliły się do brzózek, wspominamy, że drzewa te mają właściwości lecznicze dzięki wydzielaniu dobrych dla naszego zdrowia jonów. Pytamy, jakie zwierzę przypomina kolor brzozowego pnia.

Mówimy, że łąka, na której pasą się zwierzęta gospodarskie (krowy, owce, konie) nazywa się pastwiskiem. Dobrze, jeśli na pastwisku rośnie trawa i rośliny zielne, które wzbogacają dietę zwierząt w odpowiednie związki i minerały.

8. Osada Kukawy

- rozpoznanie gatunku wierzba
- uschnięte drzewo – znaczenie dla przyrody

Idziemy z uczniami w pobliże osady Kukawy. Tłumaczymy, że jest to jeden z kulturowych skarbów Parku.

Obok osady widzimy wierzbę. Podchodzimy z dziećmi, oglądamy liście, dotykamy korę i odrysowujemy wzór na kartce – porównujemy z pozostałymi drzewami. Mówimy, że wierzby używa się do wyplatania koszyków, foteli i innych przedmiotów.

Kierujemy się w stronę uschniętego drzewa. Tłumaczymy, że mimo, że nie ma liści, to jest bardzo ważne dla przyrody. Mieszkają w nim różne owady oraz ptaki, a na korze rosną grzyby i porosty. Takie drzewo, jeśli jest puste w środku, może nawet stać się barcią – dzikim ułem.

9. Podsumowanie zajęć

- powrót na parking przy jeziorze Dzilno
- wypełnienie „pamiętki z wycieczki”
- podsumowanie zajęć i pożegnanie grupy

Po powrocie na miejsce zbiórki (parking) pytamy dzieci, co im się najbardziej podobało. Prosimy, żeby narysowali to w ramce „pamiętki z wycieczki”.

Sprawdzamy, co dzieci zapamiętały z zajęć – czy pamiętają, który z odrysowanych wzorów kory należy do którego drzewa? Prosimy, żeby spróbowały dopasować ususzone liście do odpowiedniej kory.

Dodatkowo: jeśli dopiero teraz przekazujemy informacje na temat zachowania w lesie, możemy to zrobić w formie jak w punkcie „**przywitanie młodzieży**” lub w formie zawodów. Zadajemy pytanie „kto najlepiej zachowywał się w lesie?” i pozwalamy, żeby dzieci same o tym zdecydowały i uzasadniły, dlaczego tak sądzą.

Pytamy o opinię uczniów w sprawie parków krajobrazowych. Czy ich zdaniem park krajobrazowy to dobre rozwiązanie? Czy pomaga chronić przyrodę? Co każdy z nas może zrobić, żeby chronić przyrodę? Na koniec żegnamy się z grupą i zapraszamy do odkrywania nowych sekretów parku w czasie kolejnej wycieczki.

Uwagi:

Zajęcia przewidziane są na 45 minut (godzinę lekcyjną), ale jeśli mamy więcej czasu, możemy go dodatkowo zagospodarować. Np. przed wyruszeniem z parkingu prosimy dzieci, żeby po drodze zbierały przedmioty, które przykują ich uwagę: ciekawe gałązki, ptasie pióra, kolorowe nasionka, kwiaty, liście, szyszki i inne rzeczy. W takim przypadku zbieramy również dla każdego wierzbowe witki albo na zajęcia zabieramy sznurek i nożyczki lub plastelinę – razem z zebranymi przez uczniów przedmiotami posłużą nam do zrobienia ciekawych pamiątek, jak:

- łąpacze snów (witki wierzbowe zaginamy w kółko, następnie w ich wnętrzu robimy ze sznurka „pajęczynę”, na koniec ozdabiamy znalezionymi przedmiotami),
- ozdobne ramki (cztery patyczki układamy w kształt ramki, wiążujemy wtkami lub sznurkiem tak, żeby się sztywno trzymały, ozdabiamy znalezionymi przedmiotami),
- bajkowe stwory (z zebranych patyków, szyszek i innych przedmiotów, połączonych plasteliną, układamy najrozmaitsze stworzenia: zwierzęta, smoki, ptaki, trolle, wróżki, itp.).

Przedmioty artystyczne wykonujemy w miejscu zbiórki (parking) i zabieramy do domu na pamiątkę.

Pamiętajmy! Doceniajmy dziecięcą kreatywność!

- w różnych momentach możemy zaproponować uczniom troszeczkę inny sposób chodzenia. Np. „Czy słyszycie śpiewającego ptaka? A czy jesteśmy w stanie go zauważyć? Spróbujmy zachowywać się tak samo, jak on” (idziemy do przodu ostrożnie, machając rękoma jak skrzydłami), „W remizie mogą pokazać się żaby i zające. Weźmiemy z nich przykład i dalej będziemy się poruszali hopsając” (zaczynamy podskakiwać), itp.,
- należy brać pod uwagę element niespodziewanego, np. pojawienie się na naszej drodze mniejszych i większych stworzeń, jak ślimaki, żuki, motyle, żaby i ropuchy, jeże, zające, jelenie, a nawet osoby zbierające grzyby. Wykorzystajmy element zaskoczenia, pozwólmy dzieciom przyjrzeć mu się i zadać związane z nim pytania,
- jeśli dzieci się znudzą lub zmęczą, dajmy im chwilę na odsapnięcie, np. usiądźmy pod drzewem albo pozwólmy pobiegać po łące,
- bądźmy otwarci na to, co oferuje nam przyroda i bawmy się dobrze razem z podopiecznymi.